

Een algemeen en tevens synthetisch overzicht van onzen, dezen, laatsten tijd ware nog moeielijk te geven. Vooral *synthetisch*.

Er zijn zoo verbazend veel dingen gebeurd; er zijn zoo veel richtingen begonnen, met veel gejuich begroet, en niet door-gegaan.

Er zijn zoo veel personeele opvattingen gezien; en er is zoo hardnekkig, hartstochtelijk gestreden voor dit, voor dat beginsel.

Dat 'n synthese nog wel, nu, onmogelijk is.

Een kenmerk van de laatste schilderkunst is niet altijd de grootheid; dikwijls zelfs een verfijnde zwakheid; dikwijls een bizarre wijze om niets — maar is *ze*ker een verscheidenheid van persoonlijkheden.

Maar bij al deze dingen ware toch de scheiding te maken — zooals vroeger, en zooals altijd — van de alleen zinnelijke schoonheid en de geestelijke, of intellectueele.

De zinnelijke is zeer schoon geweest.

En er is een tijd geweest dat alle zwaren van klank, en alle grooten van kleur, allen die iets te zeggen hadden: feesten gaven van zinnen;

Feesten die gingen van teedere dingen tot een gevlag van kleuren.

Feesten met een grooten, solemneelen, gang: als evocaties; en andere,

Teeder, en teederder in hun enthousiasme, dan 't weer dat mooi wordt als de jonge Mei begint.

De andere, de intellectueele, de geestelijke die eigenlijk in den tijd van strijd niet kon bestaan — maar die nu, rustig en wijs, haar vruchte-zetten begint.

Was toen niet af, onvolmaakt.

Ze wou te veel, wat ze niet kon nog.

Ze verbrak harmonie van de dingen om 't sentiment zichtbaarder; zuiverder? nooit! nooit! — te geven.

Ze is nu bezig, bij de jongen, in Verster's laatste dingen; in Toorop's *zuiverste* uitingen was ze.

Ze zal en wil wel bloeien.

* * *

Een van de werken, die mij 't liefste zijn, en tusschen welke ook het jonge werk van Voerman staat — is dat van Matthijs Maris.

Dit is met zijn smart, of liever herinneringen, een omhulling van droefenis, een van wie 't meeste bij je doordringen; een die je 't liefste bij je houdt, en als je verheugd bent, en als j' ook treurig zijt.

Het komt immer zacht.

Zelfs in zijn vroegste werken is er al een leegte die niet anders kan aangevuld worden dan door deze liefde-volle pijnvolheid.

En 't ken-merk van zijn laatste dingen is een *eenzaamheid van smartelijkheid*; soms iets te veel, zoodat z' *even* wat sentimenteel worden bijna; nog niet dit zijn maar er al naar genegen zijn.

Ze zijn nooit, om in-eens, met een bitteren mond, te gaan schreien; maar